

СЕКЦІЯ 6

Страховий ринок України – каталізатор чи стримувач прогресивних змін у вітчизняній економічній системі?

Добровінська Дарина

курсант

Військовий інститут Київського Національного університету ім. Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Науковий керівник: Сизов Алім

Начальник кафедри фінансового забезпечення військ к.е.н, доцент
м. Київ, Україна

Daryna Dobrovinska

cadet

Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine

Scientific supervisor: Alim Sizov

Head of department of «Financial support of troops»
Kyiv, Ukraine

СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ – КАТАЛІЗАТОР ЧИ СТРИМУВАЧ ПРОГРЕСИВНИХ ЗМІН У ВІТЧИЗНЯНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

INSURANCE MARKET OF UKRAINE – A CATALYST OR INHIBITOR OF PROGRESSIVE CHANGES IN THE DOMESTIC ECONOMIC SYSTEM

Низький рівень науково-дослідної інфраструктури в Україні (в результаті мізерних інвестицій) не лише впливає на зниження віддачі творчого потенціалу висококваліфікованого сегмента ринку праці, а й зумовлює неефективне використання природних багатств України як найважливішого стратегічного ресурсу для майбутнього розвитку національної економіки. Тому фінансування інноваційних проектів є стратегічним завданням держави.

Як засвідчує світова практика, саме інноваційні фінансово-кредитні установи постачають основну частину фінансових ресурсів для інноваційного розвитку і кожним роком вони помітно збільшують свою участь у фінансуванні інновацій.

Останні дослідження українських вчених вказують на зростання інноваційної активності вітчизняних підприємств. Більшість науковців погоджується з думкою, що участь держави у реалізації інноваційних програм зводиться до координації робіт і забезпечення (в основному в формі гарантій і зворотного фінансування) тих етапів, які пов'язані з підвищеним комерційним ризиком або з інших причин не можуть бути профінансовані в необхідних обсягах інноваційними фінансово-кредитними установами. Також науковці відзначають зростання ролі інноваційних фінансово-кредитних установ, вказують на певні недоліки законодавства, пропонують певні заходи та інструменти для збільшення фінансування інновацій, спираючись на світовий досвід, проте не проводять комплексного аналізу механізму функціонування інноваційних фінансово-кредитних установ в Україні.

Неефективність державної політики, спрямованої на забезпечення інноваційного розвитку економіки України, обумовлена незначним обсягом фінансування інновацій з боку держави. Тенденцією останніх років є значне зростання ролі інноваційних фінансово-кредитних установ у фінансуванні інновацій в Україні.

Основною причиною неефективного функціонування державних інноваційних фінансово-кредитних установ є їх недостатнє нормативно-правове забезпечення. Крім того,

держава погано регулює процеси інноваційного розвитку економіки України. Головною організаційно-економічною причиною неефективності системи регулювання інноваційної діяльності є «розпорошення» управлінських функцій між кількома центральними виконавчими органами влади.

На нинішньому етапі розвитку України як ринкової держави існує одна із основних проблем – це забезпечення стабільного фінансового розвитку суб'єктів господарювання, що передусім пов'язано з управлінням ризиками фінансових установ. Вільне місце серед них займають фінансово-кредитні установи, зокрема банки.

Незадовільний фінансовий стан комерційних банків створює потенційну загрозу економічній безпеці держави. Це зумовлено як їх неготовністю надавати довгострокові кредити, так і нестійкістю функціонування підприємств, відсутністю структурних перетворень в економіці, а, отже, високими ризиками. Залежно від виду здійснюваних операцій банківській діяльності притаманні різноманітні види фінансово-кредитних ризиків.

Аналізуючи нормативні документи, можна виділити такі трактування поняття «фінансово-кредитний ризик». У Наказі Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» № 559 кредитний ризик трактується як імовірність утрат однієї зі сторін – укладачів контракту про придбання фінансового інструмента внаслідок невиконання зобов'язання іншою стороною.

Ширше визначення кредитних ризиків наведено у Положенні Національного банку України «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих утрат за кредитними операціями»: «Ризик невиконання позичальником зобов'язань за кредитними операціями банку, тобто ризик того, що сплата позичальником відсотків і основного боргу за кредитними операціями проводитиметься з відхиленнями від умов кредитної угоди або взагалі не проводитиметься».

Конкретними різновидами фінансових ризиків підприємства вважають:

- ризики неплатежу (невиконання зобов'язань згідно з договорами, несплата платежів при продажі товарів у кредит та при лізингових операціях);
- неотримання прибутку при інвестиційних операціях;
- втрати або зменшення прибутку внаслідок непередбачуваних обставин;
- депозитний ризик (можливість неповернення депозитних вкладів (непогашення депозитних сертифікатів)).

Страховання фінансово-кредитних ризиків – це нова галузь майнового страхування, котра в Україні почала розвиватись в кінці 90-х років минулого століття. У вітчизняній страховій науці та практиці питання страхування фінансових ризиків є дискусійним та неоднозначним.

Сучасна економічна література виділяє чотири основні причини страхування фінансово-кредитних ризиків:

1. Несприятливі чи різкі зміни в економічній, фінансовій, політичній системі країни, виникнення кризових явищ в економіці або у її певних секторах, що спричиняє зниження ділової активності суб'єктів господарювання.
2. Раптова нездатність дебіторів банків отримувати заплановані обсяги фінансових результатів, зважаючи на об'єктивні економічні процеси чи характер ведення бізнесу.
3. Зміна ринкової вартості тих банків, що виступали заставою при кредитуванні (проблема втрати якості забезпечення кредитів).
4. Зловживання клієнтами при використанні кредиту.

Законодавством України передбачено три види страхування фінансово-кредитних ризиків: страхування кредитів; страхування відповідальності позичальника за непогашення кредиту; страхування виданих гарантій (порук) та прийнятих гарантій.

Фінансово-кредитні ризики мають тільки добровільну форму страхування.

Термін укладання договорів страхування фінансово-кредитних ризиків – від декілька днів до одного року. Так, договори страхування ризиків неплатежу можуть укладатись на

одну конкретну операцію (5–10 діб) або на всі операції постачальника (квартал, рік). Договори страхування інвестиційних та кредитних ризиків укладаються на період дії інвестиційних операцій або кредитних угод.

Як правило, при страхуванні фінансово-кредитних ризиків застосовується безумовна франшиза розміром не менш як 10%. При настанні страхового випадку розмір збитку визначається в розмірі несплачених платежів, неповернутого кредиту, недоотриманого інвестиційного доходу або втраченого (недоотриманого) прибутку. Термін виплати відшкодування встановлюється згідно з договором страхування.

На практиці, відповідно до статистичних даних НБУ, спостерігається збільшення кількості неповернених кредитів банкам України, у зв'язку з чим банки втрачають частину своїх прибутків. Це є основною причиною виникнення фінансово-кредитного ризику банківських установ.

Негативним є й те, що деякі підприємства використовують фінансово-кредитні ризики як додатковий засіб фінансування, страхуючи дорогі проекти і перекладаючи весь ризик на страхову компанію. У відповідь страхові компанії встановлюють високий рівень франшизи (від 8% до 15% страхової суми), досить високі страхові тарифи (середній тариф встановлюється на рівні 5–7% та вище залежно від ризиковості та строку страхування), обумовлюють специфічні умови страхування.

Практика показує, що позичальник дуже часто не виконує умов договору або свідомо порушує строки їх виконання, що дає можливість відмовити страховику у виплаті страхового відшкодування банку. Тому необхідною є розробка загальних умов кредитного страхування, які б охоплювали найсуттєвіші норми кожного виду страхування.

На сьогоднішній день існує ще одна проблема, яка виникає при укладанні та виконанні договорів страхування фінансово-кредитних ризиків – недосконалість вітчизняного законодавства у цій сфері. Відсутність належного доказу направлення страховій компанії повідомлень та про настання страхового випадку призводить до неможливості спростування заяв страховика (поданої в судовому засіданні) щодо несвоєчасного повідомлення його страхувальником про настання страхового випадку без поважних на це причин, що є підставою для відмови страхової компанії у здійсненні страхового відшкодування. Недоліком страхування кредитних ризиків є те, що страховик не вступає в безпосередні правові відносини з банком-кредитором, а пов'язаний із ним опосередковано.

Практика показує, що позичальник дуже часто не виконує умов договору або свідомо порушує строки їх виконання, що дає можливість відмовити страховику у виплаті страхового відшкодування банку, тому необхідним є вироблення загальних умов кредитного страхування, які б охоплювали найсуттєвіші норми кожного виду страхування.

Плідна співпраця страховиків із банківськими установами та постійними клієнтами дає змогу усвідомити необхідність та позитивність впровадження цього виду страхування. Сьогодні найрозвинутішою у страхуванні фінансових ризиків є окрема галузь споживчого кредитування. У страхуванні споживчих кредитів присутні всі вимоги, які зазвичай ставляться страховиками до клієнтів: застава (придбане майно), обмежена страхова сума (як правило, однорідні прогнозовані суми). Страховики із задоволенням на це йдуть ще й тому, що поряд зі страхуванням фінансових зобов'язань по споживчих кредитах страхується і придбане майно, зокрема автомобіль, квартира чи побутова техніка. Багато звернень надходить щодо страхування фінансових ризиків, пов'язаних з інвестиційною діяльністю.

Отже, вплив фінансово-кредитних ризиків на діяльність банківських установ в умовах ринкової економіки є дуже значним, тому для мінімізації можливих утрат банків необхідною є розробка та впровадження відповідного комплексу превентивних заходів, до яких можна віднести :

1) на рівні Національного банку:

– створення більш жорстких обмежень щодо максимальних розмірів кредитної угоди виходячи із розміру самого банку;

- впровадження обов'язкового та більш жорсткого контролю ризикованості проведених банками операцій;
- забезпечення виконання банками певного, адекватного до конкретних економічних умов рівня резервів під активні операції.

У цьому контексті має передбачатися не лише їх нарощування, але й зменшення виходячи з економічного клімату країни;

2) на рівні банків:

- застосування більш прозорих та ефективних методик перевірки платоспроможності та кредитоспроможності позичальників;
- більш ґрунтовну перевірку кредитної історії кожного позичальника;
- пошук ефективного балансу між ризикованістю та прибутковістю інвестиційних проектів;
- запровадження більш дієвої системи відбору інвестиційних проектів;
- відмова від «швидких кредитів».

Висновки

Фінансово-кредитний ризик являє собою невід'ємну складову діяльності кожної з банківських установ. Абсолютне уникнення ризику є неможливим, тому тактика і стратегія банків повинні бути спрямовані на їх мінімізацію. Банки можуть відмовитись від кредитного ризику шляхом припинення кредитування, але цим самим вони відмовляться від отримання прибутку. Підводячи підсумок можемо стверджувати, що ефективне управління фінансово-кредитним ризиками – найважливіше завдання будь-якого банку, а страхування, в свою чергу, є ефективною системою зменшення впливу ризиків у банківській діяльності.

Отже, хоча на сьогоднішній день існують проблемні питання щодо впровадження страхової діяльності стосовно страхування фінансово-кредитних ризиків, проте вона все ж поступово розвивається і стає перспективнішою із року в рік. Така тенденція сприяє підвищенню надійності, стабільності та конкурентоспроможності банківської системи, що позитивно впливатиме на загальний економічний стан держави.

Перелік використаних джерел

1. Наказ Міністерства фінансів України № 559 «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»» ;
2. Положення Національного банку України «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих утрат за кредитними операціями»;
3. Закон України «Про страхування» (зі змінами) (п. 5 ст. 26);
4. Закон України «Про заставу» (зі змінами);
5. Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III «Про банки і банківську діяльність»;
6. Аванесова Н. Е. Визначення переваг та недоліків співпраці банку та страхової компанії в формі «bancassurance» з точки зору зацікавлених сторін / Н. Е. Аванесова, О. В. Марченко // Інноваційний розвиток економіки України: Збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук / Наукова організація «Перспектива». – Дніпропетровськ: «Гельветика», 2015. – С. 7-10.;
7. Семіколенова С. В. Проблеми та перспективи розвитку страхування фінансових ризиків в Україні / С. В. Семіколенова, А. П. Грабар // Наукові записки НаУКМА. Серія «Економічні науки». 2016. № 146. С. 91-95.